

Morfologie II (CJA009)

Klára Osolsobě
osolsobe@phil.muni.cz
FIFA 9b/II

ADJEKTIVA Z ADJEKTIV

MODIFIKACE B^a P^a (menší, obrotánský, maloučký, ...)

- Stupeň vlastnosti
- Význam zesilující
- Význam zeslabující
- Citově zabarvený, deminutivní, mazlivý význam

Stupňování

- Která adjektiva nelze stupňovat ?
- Významové důvody
- Formální důvody
- Nepravidelné stupňování
- Stupňování a supletivismus
- Opisné stupňování
- Pleonasmus a stupňování v mluveném jazyce

Všimněte si změn kmene při stupňování

- krátký malý bílý starý
- lehký žlutý krátký samotný
- teplý jemný dlouhý vysoký
- široký ukrutný velký hnědý
- bílý modrý rudý zelený
- blbý hloupý hluchý tlustý
- bledý blízký odstrašující dobrý

pravidelnost a nepravidelnost

- omezený inventář formantů: komparativ sufixy (-í, -ší, -[eě]jší); superlativ prefix -nej.
- alternace kmenové finály
- redukce kmene (*k, ok, ek, h, n*)
- supletivní kmen
- adjektiva na -cí

Proč se v češtině stupňuje více adjektiv skloňovaných podle vzoru *mladý* než těch, která se skloňují podle vzoru *jarní*?

- V korpusu SYN je 6 785 lemmat adjektiv užitých ve II./III. stupni.
- 6 026 lemmat adjektiv skloňovaných podle vzoru *mladý*.
- 759 lemmat adjektiv skloňovaných podle vzoru *jarní*.

Kvantitativní data

- V korpusu SYN je celkem 80 767 lemmat všech adjektiv (jednotek označovaných jako adjektiva).
- Poměr adjektiv *mladý:jarní* v korpusu SYN je 66 443 : 14 324 (4,6 : 1).

Kvalitativní údaje

- vztah formální morfologie a slovtvorby
- relační adjektiva jsou odvozená
- slovtvorné třídy a typy z hlediska sémantických omezení tvoření II./III. stupně

mladý (66 443 lemmat)

- velký
- nový
- český
- celý
- dobrý
- jiný
- vysoký
- malý
- starý
- mladý
- evropský
- městský
- americký

jarní (14 324 lemmat)

- poslední
- domácí
- hlavní
- vlastní
- státní
- základní
- letošní
- příští
- místní
- národní
- sociální
- ostatní
- finanční

Porovnej možnost stupňování adjektiv

- slunečný den sluneční záření
- měsíčná noc měsíční výplata
- srdečný pozdrav srdeční choroba
- nemístná poznámka místní tisk
- mravný člověk mravní zákon
- parný den parní válec
- početný doprovod početní úloha

Které třídy a typy jsou formálně měkká adjektiva ?

- adjektiva ze substantiv tzv. druhově přivlastňovací (*vlčí, ovčí, psí, kočičí, sloní, ...*)
- adjektiva ze sloves/přechodníků (*cestující, prodávající, kupující, dostavivší se, ...*) a účelová na *-cí* (*bicí, mycí, řadicí, hrací, ...*)

Význam zesilující

- Suffixy –atý (malinkatý), -ánský (velikánský), -anánský (velikanánský), -atanánský (dlouhatanánský), -itánský (hrozitánský)
- Prefixy pra- (prabídný), pře- (překrásný), vele- (velevýznamný)

Význam zeslabující, negace

- Suffixy –avý (bělavý, modravý, ...)
- Prefixy ob- + -lý (obtloustlý), po- + -lý (podlouhlý), při- + -lý (přihlouplý), na- + -lý (namodralý)
- Prefix ne-

Negativa tantum a adjektiva vyjadřující absenci vlastnosti

- nebohý
- nerudný
- nemluvný
- nestoudný
- bezcitný
- bezdětný
- bezmyšlenkovitý
- bezzubý
- nedůtklivý
- nezvedený
- nedočkavý
- netýkavý
- bezduchý
- bezpečný
- bezúročný
- bezostyšný

Citově zabarvený, deminutivní, mazlivý význam

- Sufixy –ičk-ý (maličký), -ink-ý (malinký, oučk-ý (tenoučky), -ounk-ý (slabounký), -oulink-ý (slaboulinký) ...

ADJEKTIVA Z ADVERBIÍ A ZE SLOVES

TRANSPOZICE B^a P^c (*tamější*) B^a P^v (*cestující*)

- Adverbia transponovaná do adjektiv
- Adjektivizace slovesných tvarů

Tvoř adjektiva od adverbii (mutace nebo transpozice?)

- zde
 - uvnitř
 - okolo
 - dnes
 - pozdě
 - zítra
vedle	vně
tam	před
brzy	loni
nyní	opět
včas	včera
někdy	tehdy

Adjektivizace slovesných tvarů

Přechodník přítomný (nesoucí, hrající, zpívající)

Přechodník minulý (napsavší, roztrhavší)

Pasivní příčestí (přenesený, ukrytý, zabitý)

L-ové příčestí (opilý, uschlý, opuchlý)

dezaktualizovaná procesuální adjektiva

Limit: 0 Řádků k zobrazení: 4853

lemma: OKWIC> zobrazit součet schovat

<u>lemma:</u>	<u>##</u>
následující	13290
vedoucí	8348
budoucí	8225
vynikající	5437
rozhodující	4993
rostoucí	4731
odpovídající	4244
stávající	4180
žijící	3714
týkající	3713
cestující	3233
žádoucí	3095
zbývající	3031
stojící	2712
související	2593
ležící	2577
existující	2360
řídící	2349
působící	2020
věřící	2007
připomínající	1975
blížící	1853
obsahující	1789

která adjektiva nejsou procesuální?

Limit: 0 Řádků k zobrazení: 185

lemma: DKWIC> zobrazit součet schovat

nemohoucí	100
srdcervoucí	92
růžolíci	82
spolubydlíci	78
prohlubující	69
déletrvající	56
prýštlíci	54
dřevozpracující	54
sebezničující	52
kolemjedoucí	43
běloskvoucí	41
mohoucí	39
dřevnatějící	36
pravdoucí	36
kolemstojící	35
skvoucí	33
letoucí	30
čnějící	29
dlouhohrající	28
stísňující	26
divoucí	25
okolostojící	24
vševídnoucí	24
červenolíci	23

Zvlastnostnění děje (participium/přechodník – adjektivum)

- Zachování vazby fundujícího slovesa (smíšená se zbytky šlehačky – smísit se zbytky šlehačky, opilý pivem – opít se pivem, opilý jako Švéd – opít se jako Švéd, odvolaný ředitelem – být odvolán ředitelem, ...)
- Podržení reflexivního se/si (lesknoucí se zrcadlo, pohybující se bod, poděkovavší se král, opozdivší se četník)

Najdi adjetkiva účelová

Limit: 0 Řádků k zobrazení: 6656

lemma: OKWIC> zobrazit součet schovat

<u>lemma:</u>	<u>##</u>
domácí	24256
následující	13290
vedoucí	8348
budoucí	8225
vynikající	5437
rozhodující	4993
rostoucí	4731
odpovídající	4244
stávající	4180
žijící	3714
týkající	3713
cestující	3233
žádoucí	3095
zbývající	3031
vzdělávací	2755
stojící	2712
související	2593
ležící	2577
psací	2471
existující	2360
řídící	2349
obývací	2246
působící	2020

Která z následujících zakončení mohou mít adjektiva účelová a která procesuální? Která zakončení mohou mít deverbativa a která mít nemohou ?

● ací	áci	ecí
● ěcí	ící	ící
● ocí	oucí	ucí
● ycí	ýcí	

Adjektiva na ší

The screenshot shows the Bonito software interface with a concordance search for the suffix '-ší'. The search results are displayed in a table with three columns: the original text, the morphological analysis, and the context. The search filter is set to 'syn2010' and the results are sorted by 'První' (First).

Text	Morphology	Context
š oblečeného člověka , který šel po	protějšim /protější/AAIS6----1A-----	chodníku a bedlivě si prohlížel
azně se díval na zem , na nebe , na	protějši /protější/AAIP4----1A-----	domy a na laťkový plot . Když
těsně u chodníku . Poněvadž až do	včerejši /včerejší/AAFS2----1A-----	noci celý týden nepršelo , drož
vysokoj chlap , červeněj v obličejí .	Dolejši /dolejší/AAFS4----1A-----	půlku obličejje měl omotanou š
žka krve , tekla chodbou a u zdi na	protějši /protější/AAFS6----1A-----	straně vytvořila malou kaluž .
, že bude dopaden . Ale kdyby měl	sebemenši /sebemenší/AANS4----1A-----	podezření , hned změni jméno
krslých , věčně zelených dubů . Po	nejzazšim /zazší/AAIS6----3A-----	okraji obzoru se táhne dlouhý
rod - vozy a káry , muži na koních i	pěši /pěší/AANS4----1A-----	, nesčetné množství žen klopý
čili z koní a strhli z ramen ručnice .	Dalši /další/AAMP1----1A-----	jezdci přiklusali na pomoc pře-
šel taky , já taky , " ozvalo se deset	dalšich /další/AAIP2----1A-----	hlasů . " Koně nechtě dole , m-
neslyšel nic , a přece ráno byla na	vnějši /vnější/AAFS6----1A-----	straně dveří napsána veliká se
. Proto jsem se tak plazil . Ať jsou	sebechytřejši /sebechytřejší/AAIP1----1A-----	, nejsou dost chytří , aby chytí

Počet výskytů: 198532
> Query : ".*ší"
> P-filter: "A.*"

Zobrazeno: 1+50/198532 (0%) Řádek: 1

Najdi adjektivizovaný přechodník minulý

Limit: 0 Řádků k zobrazení: 464

lemma: OKWIC> zobrazit součet schovat

<u>lemma:</u>	<u>##</u>
další	147982
vnější	7662
zdejší	7558
tehdejší	6305
někdejší	4732
včerejší	4610
vedlejší	4298
nynější	2783
sebemenší	2017
protější	1729
pější	1539
dřívější	1520
zítrější	873
tamější	719
postarší	567
myší	521
zazší	354
přeživší	254
sebelepší	181
sebevětší	135
vezdejší	122
bleší	117
hořejší	103

Na které kombinace může končit lemma adjektivizovaného přechodníku minulého?

- aší eší ěší iší
- bší dší mší pší
- sší kší zší vší
- uší tší lší oší

Na které kombinace může končit lemma adjektivizovaného I-ového příděstí?

- alý álý elý ělý
- élý ilý ílý olý
- ulý oulý ylý ýlý
- blý plý vlý slý
- zlý tlý dlý flý
- klý šlý rly žlý

Na které kombinace může končit lemma adjektivizovaného pasivního přičestí?

● aný	áný	ený	ěný
● iný	íný	yný	ýný
● uný	oný	sný	vný
● tný	rný	kný	lný
● atý	utý	itý	stý
● etý	átý	ytý	ýtý
● átý	outý	ltý	rtý

Co mám umět?

Definice a příklady

- slootovorné typy a třídy deadjektivních adjektiv kategorie modifikace (stupňování adjektiv, zeslabení/zesílení významu dalšími slootovornými prostředky, adjektivní deminutiva)
- adjektivní negativa tantum
- slootovorné typy a třídy deadverbiálních adjektiv kategorie transpozice (formální konparativy)
- slootovorné typy a třídy deverbálních adjektiv kategorie transpozice (adjektivizace slovesných participií jakožto derivace od slovesného tvaru)
- jak odlišíme účelové a procesuální adjektivum
- formální vlastnosti adjektiv končících na stejný řetězec písmen z hlediska jejich slootovorné utvářenosti